

да чете и да декламира Яворов, да живее с поезията му и с образа му такъв, какъвто той се разкриваше за непреднамерения читател.

Поетът обаче беше загубил връзка с народа. Когато през късна есен на 1903 г. се бе появило второто издание на неговата стихосбирка с предговора на П. П. Славейков, в Македония димяха последните пожарища от Илинденското въстание, удавено в кръвта и нещастията на цял народ. Обезверен в силите на прогреса, разколебан в смисъла на борбата, Яворов нямаше обществена опора, на която да се облене. Участието му в социалистическото движение беше твърде краткотрайно, за да може поетът да си изгради строен мироглед. Той нямаше поглед за перспективите на бъдещото развитие, за да устои срещу напора на събитията, които в действителността носеха крушение на всичките му идеали. Наистина революцията в Русия от 1905 г. веднага издига поета до възторжени мечти да се преобразува светът, и то чрез социалдемократията, която той определя в Русия като сила, способна да „изведе събитията по-далеч от най-смелите предположения“¹⁵. Много скоро обаче погромът и на тази революция само усилва разочарованието, облядало поета след трагичния край на Илинденското въстание. Настъпва дълбока криза, която разклаща из основи и мирогледа, и творческия метод на Яворов. В това състояние той беше готов да възприеме и напътствията от идеолозите на кръга „Мисъл“, и зловредното влияние на съвременните упадъчни течения. И неговата поезия за известно време се залута из дебрите на индивидуализма и модернизма. Наистина не всичко, създадено през годините на най-мрачна безпътница — от 1904 до 1907 г., — може да се подведе под общата схема на модернизма. Между Яворовите „Безсъници“ има и стихотворения с подчертан критико-реалистичен характер, като „Бежанци“, „Завет“, „Другари“, „Напразно, майко, се боиш . . .“, „На сестра ми“, които нямат нищо общо с модернизма. Тук е и един цикъл с любовна лирика, като „Блян“, „Ела“, „Вълшебница“, „Две хубави очи“, които са бисери в нашата литература. Тук е и малкото стихотворение „Копнение“, което е равно на всичко най-голямо, създадено от Яворов. Дори и онези стихове, като „Песен на песента ми“, „Дни в нощта“, „Угасна слънце“, „Ще дойдеш ти, очакван ден“ и др., в които най-силно личат индивидуализмът и модернизмът, разгръщат дълбоката душевна драма на лирическия герой, която придава някаква възвишена трагичност на неговите вопли, струи кръв от рани, нанесени в борбата, приплъсква цял океан от човешка мъка, събрана в едно единствено човешко сърце. Това не е болезненият хленч на символиста, затворен в своята егосцентрична мъничка душа, откъсната и отчуждена от живота, а мъжественото страдание на човек, който се бунтува срещу едно безчувствено общество, сам приливащ от топлота и нежност:

Любов, любов не наидох по света . . .

Революционният подем в навечерието на Илинденското въстание, когато сам Яворов с пушка в ръка отстоява своя идеал, и трагичната сянка на нощта, в която потъва поетът пред погрома на този идеал в действителността — са двете крайни експанзии на един и същ дух, окрилен от

¹⁵ Яворов в писмо до М. Янков от 16 януари 1905 г., Яворов архив.